

KÄTTERSKA BETRAKTELSE

Rationellt beslutsfattande

Ekonomer och företagsledare brukar tala om rationellt beslutsfattande. Ofta kontrasterar de då sina "rationella beslut" mot beslut baserade på "värderingar". Värderingar verkar i deras föreställning vara något som påtvingas dem utifrån, och som de närmast betraktar som något katten släpat in.

Jag vet inte om ekonomerna verkligen tror att man kan fatta beslut utan värderingar, utan att föredra ett alternativ framför ett annat. Eller är det så att de inte vill tala om de underförstådda, övergripande mål som styr deras så kallade rationella beslutsfattande. Bara i relation till en vald eller given målsättning kan ett beslut vara rationellt. Att välja en målsättning är i sig ett uttryck för en värdering.

Men visst finns det företagsledare som talar klarspråk. "Företagsledningens beslut skall alltid och uteslutande vägledas av målsättningen att man försöker maximera värdet av aktieinnehavarnas aktier", sade någon helt nyligen. En sådan målsättning är väldigt abstrakt för att inte säga irrationell. Värdet av

ett företags aktier är huvudsakligen en funktion av vilka förväntningar verkliga och potentiella aktieägare har på företaget och på hur det kommer att utvecklas på börsen. Men ingen kan med säkerhet veta hur börsaktörerna kommer att reagera. Ingenting sägs här heller om tidsperspektivet. Gäller målsättningen fram till nästa kvartalsrapport eller gäller den i ett längre perspektiv?

Tidsperspektivet är viktigt och påverkar naturligtvis företagets "rationella" handlande. Inget företag lever i ett socialt tomrum, det bedriver sin verksamhet i ett samhälle, där människor i allmänhet delar vissa underliggande värderingar. Företag kan inte i längden avvika alltför mycket från denna gemensamma värdegrund, som omfattas av kunder, leverantörer och övriga intressenter.

Inget seriöst företag i vår del av världen driver i dag in sina fordringar med hjälp av torpeder och motorcykelgång. Det vore olagligt och risken för upptäckt är alltför stor. Att bli ertappad med sådana metoder skulle allvarligt skada företagets anseende.

Däremot tycks även skenbart seriösa företag fortfarande utnyttja underleverantörer i tredje världen, där arbetsförhållandena är omänskliga, där det förekommer barnarbete, och där man inte tar hänsyn till miljön. På kort sikt kan det vara "rationellt", det maximerar vinsten och kanske företagets värde för en tid. Men förr eller senare blir företaget avslöjat och varumärket solkas ner. På sikt kan det inte vara rationellt att alltför mycket avvika från de värderingar som dominerar i det omgivande samhället.

Det är kanske därför som man med jämna mellanrum från företagavärlden startar kampanjer som går ut på att alla bör satsa på sig själva, och att det är rationellt och i enlighet med den mänskliga naturen att handla med bara sitt eget bästa för ögonen. I stället för att försöka anpassa sig till samhället vill företagen anpassa de samhälleliga värderingarna till företagsvärldens rationalitet.

I en kanadensisk film för en tid sedan försökte man analysera storföretagens beslutsfattande. Man tillämpade en mall

som brukar användas för att diagnostisera psykiskt avvikande personer. Resultatet man kom fram till var att en människa som resonerade som företagen gör, saklöst skulle klassas som psykopat. Inför detta kan man verkligen fråga sig om det är ett sådant samhälle vi vill ha, ett samhälle av människor som helt saknar moral? Spåren förskräcker, när man i ljuset av senare tiders företagsskandaler ser vad det blivit av de människor – företagsledarna – som på nära håll exponerats för den ekonomiska världens "rationalitet".

Rabbe Kurtén

är IT-konsult och skribent i Stockholm
rabbe@isorropia.com